

Heeft God een hekel aan seks?

Timothy Radcliffe

Blackfriars 2013

Ik moet bekennen dat ik me een beetje een bedrieger voel als ik een lezing over seks geef. Ik ben een gelovige religieus en dus zou ik niet veel praktische kennis over seks moeten hebben. En ik ben geen moraaltheoloog en heb dus ook niet veel theoretische kennis van seksuele ethiek. Ik verwacht dat ik dit onderwerp heb gekregen omdat niemand anders het wilde. Hoe dan ook, zoals een van de broeders ooit tegen me zei: 'Maak je geen zorgen Timothy. Onwetendheid heeft je nog nooit tegengehouden om te spreken'.

De titel die ik kreeg, na het schrijven van deze lezing is: Heeft God een hekel aan seks? Dat zou je kunnen denken. Israël was omringd door mensen wiens goden voortdurend seks hadden, mannelijke en vrouwelijke goden die regelmatig paren om de vruchtbaarheid van het land en het volk te waarborgen. Maar de God van Israël had als het ware geen godin om zijn bed mee te delen. Hij is helemaal alleen. De God van de Abrahamitische religies is ongebruikelijk omdat hij geen seksleven heeft.

Maar vreemd genoeg staat in het hart van ons christelijke liturgische leven een groot vruchtbaarheidsritueel, de Paaswake, waarin de bloei van het dode hout van het kruis wordt gevierd en die culmineert met het dompelen van een grote fallische kaars in de schoot van de doopvont. Hoe lossen we deze paradox op? Waarin ligt de grote vruchtbaarheid van onze God?

Aan het einde van mijn lezing zal ik op deze paradox terugkomen. Als je het woord 'vruchtbaarheid' hoort, weet je dat het einde nabij is. Laten we beginnen met het onderricht van de katholieke kerk over seksualiteit. Het populaire beeld in de media is dat de katholieke kerk erg nerveus is over seks. Ze vertelt mensen altijd dat ze geen seks moeten hebben. Bisschoppen maken zich voortdurend zorgen over mensen die seks hebben met de verkeerde mensen of op de verkeerde manier. De kerk wordt gezien als een morele politieagent die de regels vastlegt en dus is het begrijpelijk dat mensen woedend worden als de geestelijken worden betrappt op het overtreden van de regels.

Je zou zelfs de indruk kunnen krijgen dat de kerk over weinig anders praat. Dit komt deels door de media. De media zijn geobsedeerd door wat kerkleiders zeggen over seks. Als de paus een toespraak van een uur hield over rechtvaardigheid en scherpe kritiek had op consumentisme en ruw kapitalisme, maar tien seconden over seks sprak, dan kun je er zeker van zijn dat de media verslag zouden doen van het stukje over seks. Krantenkoppen: 'De paus verbiedt anticonceptie, homoseksuele seks of wat dan ook'.

Maar seks komt niet veel voor in het onderricht van Jezus. Hij choqueeerde mensen door met prostituees om te gaan en door vrouwen die betrappt waren op overspel te vergeven. Seks speelt ook geen centrale rol in het morele begrip van het middeleeuwse christendom. Denk maar aan de twee grote klassiekers van het christendom, de *Summa*

Theologica van Aquino en Dante's *Divina Commedia*. Een Amerikaanse dominicaan, Nicholas Lombardo, heeft onlangs een uitstekend boek gepubliceerd over Aquino en de emoties en passies, *The Logic of Desire*. Hij laat zien dat Thomas een positieve kijk had op onze verlangens en emoties, inclusief seksueel verlangen. Ze zijn in principe gezond en goed. Ze kunnen een beetje afdwalen en hebben opvoeding en verdieping nodig. Maar seksuele passie is goed en hoort bij onze reis naar God, degene naar wie we het meest verlangen. Aquino verwijst bijna nooit naar de geboden. Seksuele moraal gaat over vrij en deugzaam worden, niet fundamenteel over het gehoorzamen aan regels.

Voor Dante geldt hetzelfde. In Dante's *Inferno* zijn de bovenste cirkels van de hel, waar de straffen het lichtst zijn, gereserveerd voor mensen die zich hebben laten meeslepen door hun hartstochten. Ze begeerden het goede, maar begeerden het verkeerd. De echt zware zonden, waarvoor mensen flink geroosterd worden, zijn het vertellen van leugens, gewelddadig zijn en, het ergste van alles, het verraden van vrienden.

En het is pas na de Reformatie en vooral in het protestantisme dat we de Tien Geboden in het middelpunt van het morele leven zien staan. De middeleeuwse nadruk op de deugden, op het delen in het leven van God, wordt vervangen door een nieuwe nadruk op gehoorzaamheid aan regels. We zien de opkomst van wat Charles Taylor 'de cultuur van controle' noemt. Er is de opkomst van de gecentraliseerde staat, absolute monarchen, staande legers, een politiemacht en de exponentiële groei van de wet. Menselijk gedrag moet worden gereguleerd en gecontroleerd. Seks moet gedisciplineerd worden! Natuurlijk wordt de kerk altijd beïnvloed door de maatschappij en daarom zien we meer aandacht voor seks en regels binnen haar moraal.

Er was een Poolse Dominicaanse kapelaan in de Tweede Wereldoorlog. Aan de vooravond van de slag bij Monte Casino opende hij zijn tent en zag tot zijn schrik dat duizenden Poolse soldaten wilden biechten. Wat kon hij doen? En dus liet hij ze allemaal met hun gezicht naar beneden gaan liggen, zodat niemand iemand anders kon zien. En hij zei: 'Ik zal de Tien Geboden doornemen. Als je er een hebt overtreden, beweeg dan met je linkervoet en geef met je rechtervoet aan hoeveel keer.' Maar ik zou willen beweren dat dit beeld van de Kerk als seksuele politieagent minstens zoveel te danken heeft aan de moderniteit als aan het traditionele katholicisme.

Natuurlijk zijn geboden belangrijk. Ze onderwijzen ons en weerhouden ons ervan ons te laten meeslepen door oppervlakkige verlangens. Maar je kunt seks niet beginnen te begrijpen door te kijken naar wat verboden is, net zo min als je het plezier van cricket kunt verklaren door de mensen alleen maar de regels te vertellen. Goed cricketspel is veel meer dan alleen maar de regels gehoorzamen. De meest zenuwslopende lezing die ik ooit heb gegeven was in Mauritius. Ik moest tegen 600 luidruchtige tieners praten over seks, en dat in het Frans. En ik probeerde ze verder te brengen dan alleen maar denken over wat was toegestaan, naar enig begrip van de diepe betekenis van seksuele relaties. Het was hopeloos. Elke vraag ging over wat toegestaan of verboden was. Ik weet zeker dat dat hier vanavond niet het geval zal zijn.

Ik vermoed dat pas met de Verlichting, die zichzelf zag als bevrijding van het katholieke dogma, onze moderne obsessie met seks is ontstaan. Het was bijvoorbeeld aan het begin van de 18e eeuw dat mensen zich grote zorgen begonnen te maken over masturbatie. Er is een nieuwe hysterie over eenzame seks. Wat doen mensen achter gesloten deuren? Mijn vermoeden is dus dat zowel deze obsessie met seks als het begrijpen van moraliteit in termen van regels relatief laat zijn ontstaan en vreemd zijn aan het traditionele katholicisme.

Wat is dan een katholieke visie op seksuele moraliteit? We zouden terug kunnen gaan naar Thomas van Aquino en kijken naar zijn prachtige behandeling van de deugden en hoe hij goed seksueel gedrag begrijpt in termen van de deugden matigheid en rechtvaardigheid. Dit zou een uitstekende zaak zijn om te doen, en het wordt steeds populairder. We zouden kunnen kijken naar Aquinas' prachtige begrip van de natuurwet.

Maar ik wil een andere benadering proberen, want ik ben geen expert op het gebied van de deugdethiek van Thomas, maar ik weet wel iets van de Schrift. Ik wil kijken naar het Laatste Avondmaal. Jezus zegt tegen de discipelen: 'Dit is mijn Lichaam, voor jullie gegeven'. Hij geeft ons zijn lichaam. Dit helpt ons zeker om te begrijpen wat het voor ons betekent om ons lichaam aan een ander te geven. Laten we proberen ons een seksuele ethiek voor te stellen die eucharistisch is.

Jezus geeft zijn lichaam weg. Dit is mijn lichaam, voor jou gegeven. Zijn lichaam is een geschenk. Dit vertelt ons iets fundamenteels over het lichaam zijn. Een vriend van me zei laatst tegen me: "Nu begrijp ik Timothy. Ik ben een ziel, maar ik heb een lichaam.' Ik voelde me een beetje beschaamd om te moeten antwoorden: Nou, niet in de katholieke traditie. Aquino zei: 'Ik ben niet mijn ziel.' We zijn bezielde lichamen, of belichaamde zielen.

Een groot deel van de geschiedenis van het christendom is een strijd tegen het dualisme, de versplintering van de menselijke persoon, een scheiding tussen de ziel en het lichaam of de geest en het lichaam. St. Dominicus, onze stichter, begon de Orde om het Albigenzisme te bestrijden, dat beweerde dat de wereld door een slechte God was geschapen en dat onze lichamen slecht zijn. Onze orde werd deels opgericht om te pleiten voor de goedheid van het lichaam en van de schepping. Je weet dat Dominicanen en Jezuïeten voortdurend met elkaar in discussie zijn over welke orde de beste is. Nou, de Dominicanen zijn gesticht om de Albigenzen te bestrijden en de Jezuïeten om het protestantisme te bestrijden. Wanneer heb je voor het laatst een Albigenzer ontmoet?

Helaas voor dit argument wordt de moderniteit nog steeds gekenmerkt door een Albigenzische minachting voor het lichaam. Descartes, zo kan worden beargumenteerd, vatte de menselijke identiteit op als in essentie mentaal, *Cogito ergo sum*. Als we in essentie geesten zijn, dan is het niet zo belangrijk wat we met ons lichaam doen. Je kunt zoveel seks hebben als je maar wilt, want het heeft niets te maken met het echte ik, de ziel of de geest.

Maar als Jezus zegt 'Dit is mijn Lichaam, voor jullie gegeven', dan geeft hij zichzelf. Het lichaam is niet zomaar een klomp vlees die hij bezit en toevallig weggeeft; het is in wezen

een geschenk. We realiseren en uiten onze lichamelijke aard door onszelf weg te geven, in wederzijdse vrijgevigheid. Het lichaam is in wezen relationeel.

Denk aan het menselijk gezicht. Een menselijk gezicht is niet alleen het platform waarop de ogen en neus en mond zijn geplakt. Het heeft duizenden jaren geduurd voordat de zware maskers van onze voorouders beweeglijk, zacht, expressief, flexibel werden: menselijke gezichten. De menselijke glimlach was de vrucht van ontelbare generaties die probeerden hun gezicht te vormen tot een uitdrukking van vreugde. Het is alsof al ons verlangen naar verbondenheid, naar liefde, belichaamd wordt in het gezicht. Dit kraakbeen en bot worden transparant, open voor de ander. Wittgenstein zei: 'Het gezicht is de ziel van het lichaam.' Dat we gezichten hebben laat zien dat we in essentie relationeel zijn en dat we alleen onszelf kunnen zijn met anderen. Het weerspiegelt onze wederkerigheid.

We leven of sterven door de gezichten die andere mensen naar ons tonen. Toen ik jong was, was ik verliefd op een meisje dat Veronica heette. Alles hing ervan af of ze naar me zou glimlachen. Als ze door me heen keek of deed alsof ik onzichtbaar was, was ik er kapot van! Ze werd verliefd op een soldaat en ik ging bij de Orde. Jaren later zag ik haar op een feest in Oxford om een nieuwe aartsbisschop te verwelkomen. Ik hoorde een schrille stem zeggen: 'Dat was de eerste man die ik ooit gekust heb.' Stilte, iedereen keek me aan! Ik was blij dat ik Dominicaan was geworden.

Jezus is het gezicht van God dat verrukt naar ons is toegekeerd. Je zou kunnen zeggen dat het bij zijn zelfgave hoort dat hij naar ons glimlacht. Zijn lichaam is geen klomp vlees, maar de belichaming van Gods liefdevolle zelfgave.

Dit is dus één manier om de christelijke seksuele ethiek te begrijpen: geslachtsgemeenschap is in essentie wederzijdse vrijgevigheid. Dit moet overvloeien in elk aspect van ons leven, waarin we de gave van een ander, zijn talenten, zijn hoop en zijn zwakheid accepteren, zelfs als hij oud en ziek is en de seks waarschijnlijk is gestopt.

Herbert McCabe, onze broeder, schreef: "Ethiek is slechts de studie van menselijk gedrag voor zover het een stukje communicatie is, voor zover het iets zegt of juist nalaat iets te zeggen. De eerste vraag is niet: 'Mag ik dit doen?' maar: 'Wat betekent het?' Als je geslachtsgemeenschap hebt met iemand, dan zeg je met je lichaam: 'Ik geef mezelf aan jou, zonder voorbehoud, nu en voor altijd, en ik ontvang alles wat je bent als een geschenk.' Maar als we de volgende ochtend vroeg opstaan en een briefje bij het bed leggen met de tekst 'Bedankt voor de plezierige seks, maar ik wil je nooit meer zien', dan hebben we in zekere zin gelogen met ons lichaam. Het is alsof we zeggen: 'Ik hou eeuwig van je' en dan weglopen.

De missionarishouding [man bovenop] is geen bewijs van een gebrek aan verbeelding; de missionarissen hadden duidelijk nog nooit de *Karma Sutra* gelezen. Het is ook een uitdrukking van een begrip van seksualiteit als diep wederzijds, van aangezicht tot aangezicht. Zijn er andere soorten die seks hebben terwijl ze naar elkaar kijken? Google

vertelt me dat dwergchimpansees en dolfijnen de enige anderen zijn! Wat daaruit volgt, weet ik niet.

Ten tweede impliceert Jezus' zelfgave kwetsbaarheid. Hij geeft zichzelf aan Judas die hem al verraden heeft, aan Petrus die op het punt staat hem te verloochenen, en aan de andere discipelen die op de benen zullen slaan en weglopen. Zelfgave is enorm riskant. Jezelf aan een ander geven is gevaarlijk. Naakt zijn in de ogen van de ander betekent het risico lopen dat je wordt afgewezen of bespot. Je kunt ook verraden, verloochend of verlaten worden.

Slecht seksueel gedrag wordt meestal gekoppeld aan dominantie en geweld, onkwetsbaarheid. Denk aan David en Bathseba. Het is de sterke, machtige koning die met geweld de vrouw van zijn soldaat neemt en vervolgens zijn dood organiseert. Overal ter wereld zie je vandaag de dag het geweld dat vaak gepaard gaat met seks. Denk aan de miljoenen kinderen die gedwongen worden tot seks met buitenlandse toeristen in Thailand en de Filippijnen.

Oorlog wordt altijd geassocieerd met de verkrachting van vrouwen, maar vrouwen worden dagelijks gedwongen zich te onderwerpen aan de overheersing van mannen, die hen dwingen seks te hebben. Toen paus Johannes Paulus II zei dat een man zelfs zijn eigen vrouw kan verkrachten, lachten domme mensen hem uit. Wanneer dominantie wordt geïntroduceerd in een seksuele relatie, dan wordt het hart van onze seksualiteit ontkend. Dit is een factor geweest in sommige, maar lang niet alle, gevallen van seksueel misbruik door geestelijken. Geestelijke macht die gebruikt wordt om de kwetsbaren te misbruiken is dubbel weerzinwekkend, omdat het intrinsiek verkeerd en destructief is en omdat het verraad is aan de priesterroeping om te dienen. Er wordt misbruik gemaakt van aanraking, volgens Aquino de meest menselijke van alle zintuigen.

Pornografie kan onschuldig lijken, maar het vernietigt de wederzijdse kwetsbaarheid die een intrinsiek onderdeel is van heilige seksualiteit. Susan Griffin schreef: "De voyeur moet vooral zien en niet voelen. Hij houdt een veilige afstand. Hij zweet niet en zijn foto's glinsteren niet van het zweet. Hij wordt niet geraakt door de werkelijkheid. En toch kan hij in gedachten geloven dat hij de werkelijkheid bezit. Want hij heeft controle over de beelden die hij maakt en hij vormt ze naar zijn wil." Wreedheid en pornografie vallen zeker samen in die vreselijke beelden van de seksuele vernedering van gevangenen in de Abu Ghraib gevangenis.

Het Laatste Avondmaal suggereert dat de kern van een christelijke seksuele ethiek het risico is om jezelf in de handen van een ander te leggen, zoals Jezus zichzelf in de handen van zijn discipelen legt. Als iemand naar het lichaam van een ander verlangt, dan moet dat verlangen niet roofzuchtig zijn en het lichaam in bezit willen nemen, alsof het een stuk vlees is dat verslonden moet worden. We moeten leren verlangen op een manier die de ander eerbiedigt, die zijn vrijheid koestert. We moeten ons verlustigen in de ander zoals God zich verlustigt in ons, teder en zonder heerschappij. Voor zover er sprake is van bezit nemen, moet dat wederzijds zijn. Zoals Paulus zei: "Want de vrouw heerst niet over haar

eigen lichaam, maar de man; evenzo heerst de man niet over zijn eigen lichaam, maar de vrouw" (I Korintiërs 7.4).

Dus vrijgevigheid en kwetsbaarheid. Dan is er trouw. Jezus geeft zichzelf eens en voor altijd. In de woorden van de Eucharistie: 'Dit is de kelk van mijn Bloed, het bloed van het nieuwe en eeuwige verbond, dat voor u en voor velen zal worden uitgegoten tot vergeving van zonden.'

De discipelen zullen ontrouw zijn, maar hij niet, en als ze hem tegenkomen aan de oever van het meer, in Johannes 21, zal hij genezing en vergeving aanbieden. Als we ons lichaam aan een ander geven, is de diepste betekenis zeker dat we onszelf voor altijd geven. We worden één vlees. Paulus citeert Genesis: 'Daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en zich met zijn vrouw verenigen, en die twee zullen tot één vlees worden.' We worden één zoals God en de mensheid één zijn geworden in Jezus.

Sta me toe mezelf te citeren! We geven onszelf, ons lichaam, ons leven, onze hoop en onze angsten, zonder voorbehoud aan een ander, nu en voor altijd. De typische vorm die dit in de loop van de christelijke geschiedenis heeft aangenomen is door middel van de huwelijksgeloften, waarbij een man en een vrouw elkaar trouw beloven tot aan de dood. Dit is veel moeilijker geworden in onze samenleving, waarin mensen veel langer leven en mobieler zijn. Het huwelijk is een kwetsbaar instituut. Sterker nog, in onze samenleving is geen enkele verbintenis meer zo zeker als vroeger. We leven in een maatschappij van kortetermijncontracten, zowel op het werk als thuis. En dit creëert enorme problemen voor koppels van wie het huwelijk is stukgelopen en die zich in 'onregelmatige situaties' bevinden.

Daarom moeten we heel veel medeleven en steun hebben voor mensen van wie het huwelijk is stukgelopen. Ieder van ons kan in een situatie van vervreemding, scheiding of echtscheiding terecht komen. Ik geloof dat de kerk manieren moet vinden om mensen van wie het huwelijk is stukgelopen en beëindigd, volledig welkom te heten. Niemand zou permanent van de communie uitgesloten moeten worden. Zoals de Schotse filosoof David Hume gezegd zou hebben: *Shit happens*.

Trouw gaat veel verder dan bij elkaar blijven en niet scheiden. Het is de belofte om open te blijven staan voor de ander, naar hem of haar te blijven luisteren, je te laten verrassen, zelfs als je denkt dat je elke grap van hem of haar kent. Het is de belofte om te vergeven, opnieuw te beginnen en je te laten vergeven, zoals de discipelen aan de oevers van de zee van Galilea.

Tot slot zou ik willen suggereren dat Jezus' daad van zelfgave er een is van onvergelykbare vruchtbaarheid. Hij is verraden en staat op het punt om verloochend te worden door zijn naaste vrienden. Hij zal worden overgeleverd aan de dood. Maar Jezus neemt deze vernietigende overgave in handen en maakt er een geschenk van. Hij verandert een moment van onvruchtbare afwijzing in een nieuw en eeuwig verbond. Je zult me uitleveren aan mijn vijanden, maar ik geef mezelf aan jou. Dit is een radicale vruchtbaarheid die oneindig veel verder gaat dan de paring van goden en godinnen uit

het Midden-Oosten. Het is de vruchtbaarheid die tot bloei zal komen op Paasmorgen, wanneer het dode hout van het kruis bloeit en de liefde de haat overwint.

Dan is vruchtbaarheid toch zeker ook een intrinsiek element van seksualiteit. Haar oorspronkelijke en typische uitdrukking is het baren van kinderen. Dit is een diepgaande manier om Gods creativiteit te delen, door nieuw leven voort te brengen. Maar niet elk huwelijk is op deze manier vruchtbaar. We moeten een mechanistisch of simplistisch begrip van vruchtbaarheid vermijden. Jezus spreekt een vruchtbaar woord: Dit is mijn lichaam, voor jullie gegeven. Hij is Gods vruchtbare woord. En het is zeker in de vriendelijke en helende woorden die we elkaar geven dat we allemaal delen in de vruchtbaarheid van dat meest intieme moment. Toen Jezus Petrus na Pasen aan de kust ontmoette, bood hij hem een woord aan dat hun relatie herstelde. Drie keer vraagt hij hem: "Hou je meer van mij dan van deze anderen?" Hij staat hem toe om zijn drievoudige ontkenning ongedaan te maken. Een seksuele relatie kan niet los worden gezien van de uitwisseling van woorden die helen, die herscheppen en bevrijden.

Ik moet stoppen. Ik heb niet gesproken over allerlei belangrijke onderwerpen, zoals seks voor het huwelijk of het homohuwelijk. Er was mij verteld om niet langer dan dertig minuten te praten, zodat er genoeg tijd overbleef om andere onderwerpen te bespreken. Het enige wat ik heb geprobeerd is om een eucharistisch perspectief te suggereren.

Mijn bijnaam als kind was 'Ah maar ...'. Ik moet erg irritant zijn geweest. Maar het Latijn voor 'Ah maar' is *Sed contra*, een favoriete uitdrukking van Aquino. Ik kan me voorstellen dat iemand op dit punt zegt: 'Ah maar! Voor christenen en misschien voor sommige andere religieuze mensen is dit de betekenis die je geeft aan geslachtsgemeenschap. Maar dat is niet wat het in onze samenleving betekent. Seks is voor sommige mensen een teken van tederheid en liefde. Voor anderen is het gewoon een plezierige bezigheid, een hobby of een manier om spanning kwijt te raken. Elke cultuur geeft er een andere betekenis aan, net zoals sommige samenlevingen gebaseerd zijn op monogamie en andere op polygamie of zelfs polyandrie. Wie ben jij om ons te vertellen wat de betekenis is van seksuele activiteit?' Ik moet dat doen omdat ik geloof dat het waar is. Het Laatste Avondmaal onthult een waarheid over wat het betekent om mens te zijn. Andere geloven kunnen andere waarheden incarneren. De waarheid van de liefde die God is, ligt buiten ons bereik. Wij bezitten haar niet; zij bezit ons. Het enige wat ieder van ons kan doen is delen wat wij geloven dat waar is, en hopen ook van anderen te leren.